

### A NÖVÉNYNÉVI HELYNEVEK SZÓKINCSTANI, JELENTÉSTANI KÉRDÉSEIRŐL

Cikkem a PhD-értekezésem egy részén alapszik. A disszertáció címe: Növénynévi mikrotoponimák komplex vizsgálata, amelyet 2001 őszén fogok megvédeni. Ennek egyik fejezete a növénynevek jelentéstani, lexikográfiai vizsgálata. E fejezet főbb gondolatait foglalom most össze önálló cikk formájában. A Név-tani Értesítő 20. kötetében már jelent meg két kisebb rész a disszertációból. Az egyik a növénynevek előfordulási arányával, a másik a családosulás kérdésével foglalkozik.

Az általam vizsgált nevek a magyar nyelvterület jelentős részét lefedik. Ez azt jelenti, hogy kilenc vidék névanyagát tekintettem át. A kilenc területet megpróbáltam úgy kiválasztani, hogy nagyjából az ország főbb tájegységeiről nyújtsanak képet, és nyelvjárásilag is jól vizsgálható területek legyenek. Két területi egység határainkon kívül van, Erdélyben. A kiválasztott kilenc terület a következő: Alsó-Szigetköz (A), Keszthelyi járás (K), Ormánság (O), Egri járás (E), Jászberényi járás (J), Baktalórántházi járás (B), Makó és környéke (M), Kalotaszeg (KA) és Nyárádmente (Ny). Dolgozatom alapjául így kilenc helynévgyűjtemény, illetve elemzési minta szolgált (SZABÓ T. ATTILA, Kalotaszeg helynevei. Kolozsvár, 1942; BENKŐ LORÁND, A Nyárádmente földrajzinevei. Bp., 1947; KÁZMÉR MIKLÓS, Alsó-Szigetköz földrajzi nevei. MNyTK. 95. 1957; MEZŐ ANDRÁS, Szabolcs-Szatmár megye földrajzi nevei I. A baktalórántházi járás. Nyíregyháza, 1967; INCZEFI GÉZA, Földrajzi nevek névtudományi vizsgálata – Makó környékének földrajzi nevei alapján. Bp., 1970; PAPP LÁSZLÓ–VÉGH JÓZSEF szerk., Heves megye földrajzi nevei. Az egri járás. MNyTK. 125. Bp., 1971; PESTI JÁNOS szerk., Baranya megye földrajzi nevei I–II. Pécs, 1982; BALOGH LAJOS–ÖRDÖG FERENC szerk., Szolnok megye földrajzi nevei I. Jászberényi járás. Jászberény, 1986; BALOGH LAJOS–ÖRDÖG FERENC szerk., Zala megye földrajzi nevei II. A Keszthelyi járás. MNyTK. 178. Bp., 1986).

A kilenc terület adattárából a növényneveket tartalmazó mikrotoponimákat válogattam ki. Mintegy hatvanezer helynevet néztem át, ebből kb. 9000 tartalmaz valamilyen formában növényneveket. Természetesen egy névnek több változata lehet más-más forrásból. Olyan nevekkal, amelyek növény jelenlétére utalnak a vidéken, de növényfajt nem jelölnek (*széna, fű, zombék, erdő, rét, gyümölcsös* stb.), nem foglalkozom.

A helynevek között történeti és élőnyelvi adatok is vannak. Az adattárak 1942 után jelentek meg, lényegében a XX. század közepének és a 60-as, 70-es éveinek

a viszonyait tükrözik. Ezt az anyagot szinkrón korpuszként kezelem. Mivel ebben a korszakban a gyűjtés módszertana már eléggé egységes, a gyűjtött névanyag összehasonlításának nincs lényegi akadály.

Érdemes megvizsgálni, hogy a helynevek milyen mértékben tartalmazznak tájszavakat (csak a növények neveire vonatkozólag). Mivel történeti forrásokról is szó van, illetve rögzült formákról, így találkozhatunk olyan nyelvjárási szavakkal, melyek ma már nem használatosak, csak a helynevek őrizték meg alakjukat.

Mielőtt elemzem a helynevekben található tájszavak típusait, áttekintem az idevágó szakirodalom néhány lényeges tételét. Az általam összegyűjtött növénynevekből néhány jellegzetes példát besorolok az ismertetett kategóriákba zárójelbe téve ezeket. Ahol nem szerepel ilyen, ott nem találtam megfelelő példát, vagy az adattári gyűjtés miatt hiányosak az ismereteim.

SZINNYEI a Magyar tájszótár megírásakor foglalkozott a tájszavak csoportosításával (SZINNYEI 1892: 594). Három nagyobb kategóriát különített el.

a) A tulajdonképpeni tájszavak a köznyelvben teljesen ismeretlenek: *abajdok*, *ajang*, *bütiü*, *cábár* (*bibere* 'paprika', *boroszló* 'szilfa', *cigle* 'fűz', *bücke* 'egres') stb.

b) A jelentésbeli tájszavak a köznyelvben megvannak, de a nyelvjárásokban a köznyelvitől különböző jelentésűek: *aggódik* 'túróvá képződik', *apró* 'himlő, kanyaró', *alacsony* 'alávaló, aljas, becstelen' (*burustyán* 'orgona', *csengő* 'kakascímer', *mák* 'pipacs', *moha* 'páfrány') stb.

c) Az alakszerinti (sic!) tájszavak a köznyelvi szavaknak hangalakai változatai, „melyek az illető nyelvjárásnak rendes és szabályba foglalható hangalakai eltérésén és sajátságain kívül állanak: *csalán*: *csalány*, *csana*, *csanál*, *csihány*, *csilán*, *csinál*, *csóvány* stb.” (SZINNYEI 1892: 594), (*büsalma*, *bórza*, *borzag*).

PÉNTÉK JÁNOS A tájszók leíró szempontú osztályozásáról című cikkében (1972) SZINNYEI osztályozásáról megjegyzi, hogy vannak olyan tájszavak, melyek nem sorolhatók be egyik kategóriába sem, vagy több kategóriába is tartozhatnak. Ezért a tájszavak vizsgálatának több lehetséges módját jelöli meg.

Vizsgálhatók a tájszavak hangalakjuk alapján. Ekkor három csoportot lehet felállítani:

a) alak szerinti tájszavak: fonológiai struktúrájukban térnek el a köznyelvi szavaktól, pl.: *bajucc*, *borozda*, *borzafa*, (*bikk*, *csollány*, *csilám*, *csörösnyőfa*);

b) tulajdonképpeni tájszavak (SZINNYEI): hangalakjuk ismeretlen a köznyelvben, pl.: *csábé*, *bács* (*murok* 'sárgarépa', *muzsdaly* 'tölgy', *istenfa* 'üröm');

c) hangalakjuk megegyezik a köznyelvvél, de jelentésük eltér (*moha* 'páfrány', *sulyom* 'somkóró').

Jelentés alapján is osztályozhatók a tájszavak (l. az előző három pontban felsorolt példákat!):

a) jelentés szerinti tájszók: a hangalakhoz nem a szokásos jelentés járul;

b) a tájnyelvi jelentés nem általánosan ismert;

c) a jelentés megegyezik a köznyelvvél, de a hangalak eltér attól.



PÉNTEK bevezet egy új osztályozási szempontot, a funkcionális csoportosítást. Nem ismertet részletes elemzést, hanem két fontosabb szempontot emel ki:

a) a tájszók által „jelölt fogalom is egy tájnyelvi alakulathoz kötött, illetőleg a köznyelvet beszélő számára csak körülírással válik világossá, kifejezhetővé” (1972: 236), vagy a jelentésmező tagolása nem egyezik meg a köznyelvben és a nyelvjáráásban (*gálna* - jelentését lásd a cikk végén, *rekenye* 'szümcső');

b) olyan tájszavak, melyek a „köznyelvet beszélők számára is ismert, tőlük is egyetlen lexikológiai egységgel megnevezett fogalmat jelölnek” (1972: 237). (*eptej*, *jávor* 'juhar').

Végül összegzi az eddig leírtakat úgy, hogy SZINNYEI kategóriáit bővítve alkategóriákat állapít meg. A *tulajdonképpen* tájszó terminus helyett a *valódi*-t használja. Három nagyobb csoportot bont kisebb egységekre:

a) valódi tájszók esetében a hangalak nem ismert a köznyelvben,

1) denotatív funkciójú valódi tájszók: sem a hangalak, sem a szó által jelölt fogalom nem ismert a köznyelvben (*kanyó* 'gálna', *pimpalia* 'rákfarkfű'),

2) szinonim értékű valódi tájszók: „nem kizárólagos jelölője a köznyelvből hiányzó hangalak a fogalomnak” (1972: 238);

b) alak szerinti tájszóknál a hangalak a köznyelvtől különbözik, annak alakváltozata,

1) pusztá alakváltozatként jelentkező alak szerinti tájszók: eltérő a hangalak, amelyhez a köznyelvben is általános jelentés járul (*jéger*, *egróc* 'éger', *geszkenye*, *körtéj*),

2) megosztott, illetőleg elkülönült jelentést mutató alak szerinti tájszók: hangalak más, mint a köznyelvben, de a jelentése sem megszokott (*burustyán* 'orgona'),

3) denotatív funkciójú alak szerinti tájszók: a fogalom csak a nyelvjárásban ismert, de a hangalak a köznyelvi alakváltozata (*csergő* 'kakascímer', *tüske* 'tarack');

c) a jelentés szerinti tájszavak hangalakja a köznyelvben is megtalálható, de nem a megszokott jelentéssel,

1) poliszém, illetőleg homonim értékű jelentés szerinti tájszók: a hangalak köznyelvi, a jelentés is ismert a köznyelvben, de más hangalak jelentéseként (*sólyom* 'somkóró'),

2) denotatív funkciójú jelentés szerinti tájszók: a hangalak mindenki számára ismert, de itt speciális fogalmat jelöl.

BALOGH LAJOS a tájszó fogalmának meghatározásakor figyelembe vette SZINNYEI meghatározásait, de ezt tovább bővítette (BALOGH 1974: 70–74).

a) Az a l a k i t á j s z a v a k a t két kategóriába osztotta:

1) A hangtaniak jelentése megegyezik a köznyelvvél, de a tájnyelvi alak egy vagy több fonémában eltér, pl. a hangalak rövidült vagy hosszabb, hangátvetés, hangtani törvények figyelhetők meg: *míz*, *édősanya*, *ámos* 'álmos', *csihán* 'csalán'. Felteszi BALOGH LAJOS azt a kérdést, hogy a fonéma kvantitásában mutatkozó eltéréseket ide kellene-e sorolni (magánhangzók, mássalhangzók rövidülése, *l*, *r*, *j*

nyújtó hatása, ikerítődés), végül azt mondja, hogy vagy mindet, vagy egyiket sem (*óma, divó, mána*).

2) Az alaktani tájszavak a köznyelvitől eltérő töveket tartalmaznak (*madárt, lün* 'lő' – bár ebben az esetben a zéró rag helyett *-n* személyrag áll) vagy olyan ragokat, melyeket a köznyelvitől eltérő szabályok szerint használnak (*adi* 'adja'), (*fenyős, eperjes, szőleje*).

b) A j e l e n t é s b e l i t á j s z a v a k nak három fajtája van:

1) a köznyelvben, nyelvjárásban is megvan, de a tájnyelvben bővebb a jelentése, pl. *völgy* 1. 'asztagrakáskor az asztagnak a falán belül eső része', 2. 'gennyes sebnek, kelésnek a belső magja', 3. a köznyelvben is ismert (Ormánság) stb;

2) a köznyelvben és a nyelvjárásban is megvan, de a jelentés csak részben azonos, „Mindkét nyelvi rétegben van olyan jelentése vagy jelentésárnyalata, amely a másikban ismeretlen.” (BALOGH 1974: 72), pl.: *korlát* 'fából, vasból, téglából készült, elhatárolásra alkalmas építmény', *kollát* 'disznóól szabad vagy félig fedett kifutója', viszont nem használják az ember akaratának határt szabó körülmény jelentésben (Bük);

3) a köznyelvben, nyelvjárásban megtalálhatók a szavak, a köznyelvi jelentés helyett azonban más jelentése ismert, pl. *egres* 'éretlen, késő ősszel is a tőkén maradó szőlő' (*sólyom* 'somkóró', *mák* 'pipacs').

c) A v a l ó d i t á j s z a v a k két nagyobb csoportja:

1) a tájnyelvi közszó: a köznyelvből hiányzik, a nyelvjárásban általánosan ismert, pl. *baca* 'hóbotortos, kelektótya', *csinga* 'hinta' (*bibere* 'paprika', *büкке* 'egres', *fenyer* 'lóhere');

2) a tájnyelvi szakszó: paraszti gazdálkodás, állattenyésztés, kender feldolgozása, népi kismesterségek szakszókincse, pl. *fürgetűő* 'szekér egyik alkatrésze'.

BALOGH megalkot még egy csoportot, a lexikai negatívumokat, melyek a köznyelvben általánosan ismertek, de a nyelvjárás aktív szókincséből hiányoznak. (Ez a kategória a vizsgált anyagot nem érinti.)

HEGEDŰS ATTILA a Magyar Nyelv 1996/4-es számában a tájszótárak kapcsán foglalkozik a tájszavak kérdésével. A klasszikus hármas felosztást megkérdőjelezi és kettes osztást javasol. A tájszó és a köznyelvi szó eltéréseinek két lehetőségét adja meg.

Az egyik esetben az alak megegyezik, de a nyelvjárás más denotátumra alkalmazza, mint a köznyelv. Ekkor a szó jelentése megváltozik, így j e l e n t é s b e l i t á j s z ó n a k tekinthető (*fagyal* 'tölgy', *moha* 'páfrány', *szelence* 'orgona').

A másik lehetőség, amikor ugyanaz a denotátum, de más a forma a nyelvjárásban és a köznyelvben. Ennek a csoportnak az elnevezésére az a l a k s z e r i n t i t á j s z a v a k at javasolja, tehát nem különbözteti meg az alak és valódi tájszavakat (*vackor, kompér*). Azt is megállapítja, hogy a kettő közötti átmenetet alkotó szavak száma jelentős.

Úgy gondolja, hogy ezek a csoportok természetesen még tovább bonthatók kisebb egységekre az eltérésük mértéke alapján.

KISS JENŐ (1998) „A tájszavak és a tájszótárak – régi kérdéskör, új problémák” című cikkében foglalkozik ezzel a témával.

A hangalak és jelentés kapcsolata alapján három csoportot különít el:

a) az **a l a k i t á j s z a v a k** közé azok tartoznak, melyek alakjukban, tehát legalább egy fonémájukban különböznek a köznyelvi megfelelőjüktől, vagyis az alakjuk nyelvjárási, a jelentésük köznyelvi: *kék – kík (bikk, magyaró, rípa, szíva)*,

b) a **j e l e n t é s b e l i t á j s z a v a k** nak köznyelvi alakjuk van, de ehhez köznyelvi és nyelvjárási vagy nyelvjárási jelentés járul: *kecske* 'szabó', *egres* 'éretlen szőlő' (*bab* 'fenyő', *cserfa* 'éger'),

c) a harmadik csoportba az **a l a k i - j e l e n t é s b e l i t á j s z a v a k** tartoznak, amelyekre mindkét különbség jellemző (*burustyán* 'orgona').

A lexikális megfelelés alapján két nagyobb csoportot különböztet meg:

a) az **i g a z i t á j s z a v a k** esetében „nincs lexikális megfelelés a köznyelv és a nyelvjárási között, a tájnyelvi lexéma ismeretlen a köznyelvben” (1998: 430), ezt a típust két kisebbre bontja,

1) a **v a l ó d i t á j s z a v a k** az azonos denotátumot más lexémával fejezik ki, mint a köznyelv: *himpér* 'málna' (*száldob* 'hárs', *törökbuza* 'kukorica', *omboly* 'hínár', *murok* 'sárgarépa');

2) a **t u l a j d o n k é p p e n i t á j s z a v a k** esetében a lexéma is és a denotátum is ismertetlen a köznyelvben: *hattalia* (szászó 'télizöld meténg', *rekenye* 'szücső', *csergő* 'kakascímer');

b) a **n e m i g a z i t á j s z a v a k** nak van lexikális megfelelőjük a köznyelvben, de alakjukban vagy/és jelentésükben eltérnek attól (*burustyán* 'orgona', *csipke* 'vadrózsa').

Az **é r t h e t ő s é g** alapján elkülöníti az érthető tájszavakat és a nem érthetőket (köznyelvi alapon). Az érthetők közé tartozik az alaki tájszavak többsége, a nem érthetők közé pedig a jelentésbeli, valódi, tulajdonképpeni és a nem érthető alaki tájszavak.

Végül két táblázatban foglalja össze a tájszavak tulajdonságait (alak és jelentés alapján, illetve lexikális megfelelés és érthetőség alapján).

A legújabb dialektológiai kézikönyvben (KISS JENŐ szerk., Magyar dialektológia) Hegedűs Attila, A nyelvjárási szókészlet és vizsgálata című fejezetben foglalja össze a tájszavak kérdését. Figyelembe veszi az érthetőséget, a köznyelvi lexémamegfeleléseket, a lexikális és/vagy jelentésbeli többletet.

Az szókincstani–jelentéstani elemzés során figyelembe veszem az itt felsorolt csoportokat, de a besorolásnál a klasszikus, SZINNYEI-féle háromosztatú rendszerre alapozok (alaki, jelentésbeli, valódi), illetve ennek BALOGH LAJOS által továbbfejlesztett változatát alkalmazom – a szükséges módosításokkal – a növénynévi helynevek tájszóállományának osztályozásában. Az alábbi egyszerűsített rendszer kiala-



kításában, terminológiai megformálásában a szakirodalmi előzményeken kívül JUHÁSZ DEZSŐ javaslataira is támaszkodtam.

Az osztályozás alapja tehát a köznyelv és a nyelvjárás különbsége. A következő kritériumokat kívánom kiemelten érvényesíteni: fonetikai és fonológiai, morfológiai, szemantikai, lexikológiai. Így a tájszavak alaptípusai a következők lesznek: hangtani, alaktani, jelentéstani és lexikai (valódi tájszó). Természetesen lehetnek „többszörös” tájszavak is. Például a *bocfa* ('bodza') a) az előtag elvesztette magánhangzóját – ez hangtani jelenség, b) a nyelvjárásban összetétel áll a köznyelvi egyszerű szó helyén – ez morfológiai-lexikai jelenség, vagy a *szēdēr* ('eperfa') a) zárt *ē*-ző alak a nyelvjárásban – ez hangtani jelenség, b) 'eper(fa)' jelentés a nyelvjárásban – ez jelentéstani jelenség. Az összegyűjtött adatok közé nemcsak a mai alakok kerültek be, hanem a történetiek is. A rendszerezés tovább bonyolítható, de bizonyos fokú mértékletesség kívánatos. Természetesen az is befolyásolja a nevek besorolását, hogy mit tekintünk köznyelvi szókinsznek, hiszen bizonyos növények esetében nem beszélhetünk arról, hogy mindenki ismeri a denotátumot, a hangalakot és a jelentést.

A kigyűjtött adatok nem mindegyikét fogom teljes mértékben jellemezni, csak besorolom a kategóriákba. Néhány érdekesebb adatot viszont részletesen ismertetek. A címszó után a helynevekben előforduló alakok szerepelnek. A félkövér egyes szám történeti adatot jelöl, a kettes szóbelit, a hármas mindkét előfordulást. A rövidítések az előfordulás helyét jelentik.

**bab** 1. KA *fuszulyka*, 2. KA *fuszujka*, *puszujka*, *paszuj*, Ny *pújszka*. – A *paszuj*, *fuszujka* szavak használata 'bab' jelentésben gyakorinak tekinthető, de a helynevek a Dunántúlon nem tartalmazzák ezt az alakot. Kalotaszegen a *paszuj* (MNYA. 51-es térkép, RMNYA. 1. köt. 253-as térkép), *fuszujka* (ÚMTSz.), Nyárádmentén a *fuszújka* (MNYA., RMNYA.) formák az elterjedtek, nagyjából ezt tükrözik a helynevek is. Egyetlen kivétel van, melyet helynévvel igazolni nem tudok. Mind a MNYA., mind az Ormánsági szótár, mind BENKŐ (1967: 45) felhívja arra a figyelmet, hogy a *borsó* hangsor használata a bab növényre vagy minden hüvelyesre az Ormánság területén általános. Az adattár sajnos nem adja meg a helynevekben található növénynév jelentését, így én sem tudom elkülöníteni őket. A bab különböző változatai elsősorban friss gyűjtésű helynevekben figyelhetők meg, a történeti adatok ritkák.

**bodza** 1. E *boczfa*, 2. E *bocfā[s]*, 3. E *bocfa*, KA *borzafa*. – A *bocfa* a bodza változata, a Duna–Tisza közén, Észak-Magyarországon és Szabolcs-Szatmár megyében (MNYA. 118. térkép, MTsz.) gyakori. Megállapítható, hogy csak a palóc nyelvjárás és Kalotaszeg vidéke használ összetett szót a bodza megjelölésére. Eger környékén amellet, hogy összetett szó áll egyszerűvel szemben, az egyik utótagban kis képzésbeli eltérés van, a toldalékolás nélküli formában valószínűleg illabiális *ā*-t használnak, a toldalékosban pedig *ā-t* (*bocfā[s]*). A helynévtár (Egri járás) szerint a *borzág* 'borzék' nevű növényt jelöl, bár ilyet nem találtam növényhatározóban. Ugyanez vonatkozik a *bocfa* alakra is, 'bocfa' növényünk

sincs, viszont a *bocfa* is és a *borzék* is a *bodza* nyelvjárási változata ezen a területen (MNYA.).

**burgonya 1. KA** *krumpli*, *magyaró*, *pityoka*, *pityoká[s]*, *pítýoka*, **2. K** *krumpli*, **O** *krumpli*, **E** *krumpli*, *krumpi*, *kompér*, **J** *krumpli*, **KA** *bojóka*, *pijó*, *pityóka*, **3. KA** *pityóká[s]*. – Tájszavak sorozata figyelhető meg 'burgonya' jelentésben. A *krumpli* alakot a köznyelv is használja, de ez a legelterjedtebb a helynevekben is. Keszthely környékén a MNYA. (29-es térkép) a *krumpli* *l* nélküli változatát adja meg, helynévben viszont *l*-es alakban fordul elő. Az Ormánságban a *burgonya*, a *kolompér*, a *krumpli* alakokat találhatjuk meg a MNYA-ban, a szótárban pedig a *burgonya*, *kolompér* formákat, de ezt a változatosságot nem tükrözik a helynevek. (Figyelembe kell venni, hogy kapásnövényről van szó, mindig más területen termesztik.) A palóc nyelvjárási vidéken a MNYA. adatai megegyeznek a helynevekben előforduló adatokkal, egy kiegészítéssel, a *kumpér* alak nincs helynevekben. Egy területen az elnevezés legnagyobb változatosságát Kalotaszegen figyelhetjük meg. A MNYJA a *bojóka*, *pijó*, *pityóka* alakokat említi változataikkal együtt (magánhangzók hosszúsága). Ez megegyezik a helynevekben megfigyelhető formákkal. Megállapíthatjuk, hogy szinte csak egy területre korlátozódik a növény nevének helynévben való használata, Kalotaszegre. A történeti anyagban a *pityóka* változatai voltak a leggyakoribbak, a „ma” is használatos nevek között pedig a *bojóka* a leggyakoribb. MURÁDIN szerint (1975: 11) a kalotaszegi nyelvjárásban a *magyaró* is a burgonyára vonatkozik, viszont a *pityóka* a Nyárádmentén nem a burgonyát jelenti, hanem a csicsókát. KÓSA szerint (1967: 205) a *pityóka* hangfestő szó, a *pity-* tőhöz járult az *-ó*, majd a *-ka* vagy egyszerre az *-óka* kicsinyítő képző. BURA a *burgonya* szinonimáit gyűjtötte össze Erdélyben, hihetetlen mennyiségű adatot felhalmozva (1995: 212). Ezek közül csak néhányat sorolok fel, hiszen helynevekben nem találhatók meg: *bárabulé*, *bigyirkó*, *csucsorka*, *földiparadicsom*, *gumó*, *tótrépa*, *grulya*, *kukulyó*, *kartifli* stb.

**éger 1. K** *berek*, **2. K** *berék*, *berékfa*, **KA** *cserfa*, **3. O** *körcsönye*. – Keszthely vidékén a *berekfa*, *berek* fordul elő a helynevekben, illetve zárt *ë*-s változata. A MNYA-ban (120-as térkép) és az ÚMTsz-ban is ezeket találhatjuk meg. A Baranya megyei adattár megjegyzése szerint a *körcsönye* 'mocsaras éger faerdő'-t jelent. Kalotaszeg környékén nemcsak az *éger*-t használhatják a növény megnevezésére, hanem a *cserfá*-t is mind a helynevek, mind az MNYA. szerint. Abban az esetben tudtam ezt figyelembe venni, ha az adattárban szerepelt a *cserfa* 'éger' jelentése. Megállapítható, hogy két területen, az Ormánságban és Kalotaszegen képezi a növény nagyon sokszor helynév alapját. Természetesen itt a legnagyobb az elnevezés változatossága is akár a történeti, akár a mai alakokat vesszük figyelembe.

**egres 2. E** *piszke*, *piske*, *bücke*, **3. E** *büszke*. – Az *egres* ritkán alapja helynévnek. Az Egri járásban találhatunk ilyen adatokat, de itt is csak nyelvjárási formában. Írásban és szóban is használatos a *büszke*, szóban a *bücke* fordul elő, bár ezeket a szavakat a MNYA. (107-es térkép) északabbra, északkeletrebbre helyezi az adattári helyszíneknél. A *piszke*, *piske* forma csak szóban él, és a MNYA. szerint is ez az elterjedt. Ezen kívül néhány nyelvjárási alakot megemlítenék a MNYA-ból:



*csipkeszöllő* (Mezőföld), *tüskeszöllő* (Somogy), *köszméte* (Borsod-Abaúj-Zemplén megye, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye), *pöszméte* (Nagykunság, Kőrösök vidéke).

**fűz 1.** *A czigle, czegle, Ny csegely, 2. A cigle.* – Mindegyik formához az adattár adta meg a fűz jelentést. A *cigléről* KOVÁCS ANTAL (1987: 31) azt írja, hogy a fűznek az egyik fajtája, bár növényhatározóban nem találtam.

**gálna 1.** *KA kalinyásza, kalinyasza, gunia, gunya, kanya, galinásza, gunyaga, gunyága, 3. KA kánya gúnyága, kanyó.* – Az itt felsorolt változatok jelentős része PÉNTEK és SZABÓ (1980: 146) szerint népetimológiának köszönhetette létrejöttét, sokszor a kánya madár nevét értették bele a helynévbe. A *kalinyásza* és változatai román eredetű nevek.

**gyékény 1.** *KA paklya, haporty, 2. E pākā, 3. E páka, KA háporcs.* – A *páka* nem biztos, hogy a teljes növényt jelenti, hanem csak a buzogányt, ezt támasztja alá az ipolysági szótár és a MNyA. (86-os térkép) is. A *haporty, háporcs* alakokat a MTsz. Erdély területére is lokalizálja. PÉNTEKék szerint (PÉNTEK–SZABÓ 1980: 152) köznévként már ismeretlen szavakról van szó.

**gyertyán 2.** *O gesnye, 3. O gēsnye.* – A Baranya megyei adattár adja meg gyertyán jelentését.

**hárs 1.** *KA zálog, zalog, zállog, szal, szál, Ny zadok, 2. KA zállag, száldob, Ny zádok, zádog, 3. Ny szál.* – A *száldob* mint növénynév már teljesen ismeretlen (PÉNTEK–SZABÓ 1980: 141), ezért lehetséges, hogy a felsorolt alakok jelentős része már népetimológia eredménye (*zálog, zállog, zállag*). A *szál* alakokról pedig nem dönthető el egyértelműen, hogy a *száldob*-ból rövidült (hársfáról van szó) vagy szálfás erdőt jelent. (A két területen valószínű a 'száldob' jelentés, hiszen a RMNyA. 905-ös térképén is feltüntetett alakról van szó.)

**juhar 1.** *KA sugrász, 2. KA jávor, zsugrász.* – Ritkán alapja helynévnek. A *jávor* alakról PÉNTEK és SZABÓ megjegyzi, hogy azonosítása bizonytalan, mert ez a növénynév ismeretlen Kalotaszegen, a *zsugrász* vagy a megfelelő román növénynévből jött létre, vagy földrajzi névként kölcsönözték (1980: 142).

**káka 1.** *B csuhof[s], 2. K csuhi, 3. K csuhú.* – A Balaton-felvidéken gyakran használják a *csuhi, csuhu* nyelvjárási alakot (ÚMTsz., MTsz.). A *csuhi* ajakkerekítés nélküli változat. Az írásban előforduló *csuhos* (Nyírség) pedig a képzett alak középső nyelvválású változata.

**kakacímer 1.** *KA csergő, csergő, csengő, tsengő, czyergő, cserghő, csergő, tsergő, csörgő, csengo, csengő, czengeo, csergő, 2. KA csērgő, csērg[ājja], 3. KA csengő.* – PÉNTEK és SZABÓ nem fűz hozzá semmilyen magyarázatot, csak megadja a jelentést (1980: 151). A *csengő* és *csergő* változatai fordulnak elő írásban, mai adatokban egy eset eltér ettől, a szó végén hiányzik a magánhangzó.

**lóhere 2.** *O fenyér.* – Az Ormánságban a *fenyer*-nek két jelentését adja meg a Baranya megyei adattár. Egyik helyen 'lóhere' a másik helyen 'lucerna'. Ugyanígy határozza meg a MTsz. is. Az Ormánsági tájszótár a lóherével azonosítja a *fenyer*-t. A MNyA. nem jelentetett meg róla térképet, de BALOGH LAJOS elemzi



a nyelvjárási alakokat (1971: 362–369). Baranyában a lóherét *fenyer*-nek és *lucerná*-nak is nevezték SZINNYEI szerint.

**orgona 1. KA szelencz, szelentze, 2. Ny burustyán, 3. KA szelenc.** – Érdekes, hogy Dunántúl jelentős részén (az Ormánságban nem) az *orgona* helyett *szelence* alakot használnak (MNyA. 121-es térkép, MTsz.), Keszthely környékén a helynévben mégsem ez szerepel, hanem *orgona*. A másik két adat származásának vidékén az *orgona* elnevezés (MNyA.) az elterjedt. IMRE SAMU jegyzi meg az orgonával kapcsolatban, hogy a „Nyugat-Dunántúl *szelence* szinonimája az *orgoná*-nak, a két szó izoglosszájának határán a *szelence* a növény vadon termő fajtáját jelöli inkább, az *orgona* a nemesített fajta megnevezése” (IMRE 1971: 142). Erdélyben a MNyA., a RMNyA. (3. köt. 835-ös térkép), az ÚMTsz., SZINNYEI adatai alapján a *borostyán* hangváltozatai terjedtek el. A helynevekben mégis Kalotaszegen a *szelence* alak jelenik meg. Nyárádmentén a zártabb magánhangzókat tartalmazó *burustyán* fordul elő. BEKE szerint a palócoknál *török bocfa* néven is ismert az *orgona*, és a MNyA-val megegyezően a Szigetközben a *tengeri bodza* nyelvjárási adatot adja meg (1934: 6–7), bár ezek helynevekben nem szerepelnek.

**páfrány 2. K pátrác, O páprád, E mohà.** – Mássalhangzók cseréjét figyelhetjük meg az első két esetben. A *mohà* a köznyelvben más növényt jelöl, de az egri adattár adta meg ezt a jelentést.

**paprika 1. M biberics, 2. M biböre, 3. M bibere.** – Csak Makó vidékén fordul elő. INCZEFI szerint „a ’paprika’ jelentésű *bibere* -s képzős származéka. A név alapjául szolgáló köznevet szótáraink számon tartják, és főleg Baranya megyéből közölték *biber*, *biber* alakban (MTsz.), de a mi vidékünkön ismeretlen ma a szó” (INCZEFI 1963: 70). Ajakkerekítéses hangot és kicsinyítő képzőt tartalmazó változatai vannak.

**pitypang 1. B ebtej, 2. O kákics, B eptej, Ny pipe.** – Az ormánsági külterületi helynév a szomszédos községről kapta nevét, melynek alapja KISS LAJOS szerint személynév, a Baranya megyei adattár szerint (II. köt. 639) növény. Baktalórántháza környékén az *ebtej* fordul elő írásban, a szóbeli változata részlegesen hasonult mássalhangzót tartalmaz. (Van, ahol *kutyatej*-ként ismerik.) A *pipe* változat nemcsak helynévben fordul elő, hanem MURÁDIN (1990: 42) is említi a Nyárád vidékén mint tájszót.

**somkóró 1. E sólyom, 2. E súlyom, sulyom.** – Meglepő módon egészen más növény nevét használják a somkóróra. Ezt a jelentést az egri adattár adta meg. Ezen kívül az egyik hangtani változat (nyitottabb magánhangzó használata) egy madár nevével azonos (népetimológia lehet).

**tölgy 1. A harafzt, E fagyar, haraszty[a], KA makk, musdaly, musdalj, mosdaj, musdally, musdaj, mus’daj, csér, 2. K magya, E hárászt, hárász[ja] mágyál, mágyár, fagyár, fányár, fagyal, KA muzsdāj, mak, cserfa, 3. A haraszt, K haraszt, magyal, O haraszt, E haraszt, magyal, J makk, B fagyal, haraszt, makfa, KA haraszt, muzsdaj, cser.** – A *haraszt* nem feltétlenül jelent ’tölgyfá’-t, hiszen ’száraz avar’ jelentése is él. Baranyában REUTER szerint (1965: 81) ’kocsányos

vagy mocsár tölgyet' jelent. A kocsánytalan tölgyről megjegyzi, hogy középkori neve *magyal*, *magyalfa*, *muzsdaly*, népies neve a *magyaltölgy*, *magyalfa*, *cserfa*, *muzsdály tölgy* volt. SZINNYEI a Balaton környékén a *magyalfa* jelentését 'mohos tölgy'-nek határozta meg. A *makk* a 'tölgy termésé'-t jelenti, így szerepelhet a tölgy megnevezésekor. FEHÉRTÓI KATALIN a *dob*-os helynevekkel kapcsolatban állítja azt, hogy a szláv *dob* 'tölgy' szó szerepel bennük (1992: 53), de erre helynévi példát nem találtam. A helynevekben szerepel (Eger és Baktalórántháza vidékén) a *fagyal* alak is. Eger vidékén SZINNYEI szerint elterjedt 'tölgy' jelentésben való használata, de az adattár nem jelöli meg a jelentést. A baktalórántházi adattárban viszont MEZŐ megadja, hogy 'tölgy'-ről van szó. Alsó-Szigetközben a *töl* mellett még *haraszt*-ot is találhatunk, de inkább történeti adatokban. Keszthely környékén a *magyal* és a *haraszt* szerepel helynevekben. SZINNYEI a *magyal*-t közli erre a területre a *tőfa* mellett. Az Ormánságban szinte mindenhol a *töl* alakot használják a tölgy megnevezésére (nincs köztük történeti adat), elvértve találkozhatunk *haraszt*, *tőgy*, *tőfa*, *tő* formával is. Az Egri járásban a palócra jellemző illabiális *á* használata gyakori. Elsősorban *haraszt* és *tőgy* szerepel a helynevekben, illetve előfordul a *magyal* és a *fagyal* különböző hangtani változata (pl. más mássalhangzót használnak: *l* helyett *r*-t). A Baktalórántházi járás kevés adata viszont nagyon változatos, a *fagyal*, *haraszt*, *makfa* figyelhető meg. Kalotaszegen *muzsdáj*, *mak*, *cserfa haraszt*, *muzsdaj*, *cser* található helynévben. Ez az egyetlen terület, ahol a *muzsdaj* szerepel a tölgy megnevezéseként, bár főleg történeti forrásokban. Az RMNyA-ban (4. köt. 906-os térkép) Kalotaszegen a *tőtyfa* mellett a *csérfa* is szerepel, Nyárádmentén pedig szinte csak *csérfa* van. Ugyanitt találkozhatunk helynevekben *cserefá*-val és *cseré*-vel, bár az RMNyA adatai alapján tölgyfáról lehet szó, az adattár nem tesz erre utalást, ezért ezeket az adatokat a cserfánál közöltem.

**vadrózsa 1. M** *típké[s]*, **KA** *czipke*, *csipke[s]*, *csipki[s]*, **2. E** *csipkerózsá*, **3. E** *csipke*, *csipké[s]*, **M** *csipké[s]*, **KA** *csipké[s]*. – A vadrózsa terméséről vagy a csipkebokról is neveztek el helyeket. Az MNyA. (123-as térkép) és a tájszótárak adataival összehasonlítva megegyeznek az elnevezések. A Dunántúl területén egyáltalán nem találni helynevekben *csipke* alakot. Ez a változat leginkább Eger környékén, illetve Kalotaszegen figyelhető meg. Az Egri járás egyetlen köz-ségében fordul elő a teljes alak: *csipkerózsá*, de sehol máshol az összes vizsgált területen nem található még egy. Két területen (Egri járás, Kalotaszeg) keveredik a *rózsa* és a *csipke* használata, Makó környékén pedig csak a *csipké*-t használják.

A táblázat, melybe besorolom a növények neveit, tovább bonyolítható, de bizonyos fokú mértékletesség kívánatos. Az összetételeket, ahol az elő- vagy az utótag nem szerepel a helynévben „alaktani-lexikai” típusnak nevezem. Nemcsak a mai alakok kerülnek be a táblázatba, hanem a történetiek is. Ha a történeti adatok írása csak kis mértékben tér el, akkor nem minden alakot írok ki a táblázatba, hanem csak a legjellemzőbbeket.



A helynevek nem mindig tartalmazzák a növény teljes nevét. Ilyen esetek fordulhatnak elő például a *farkas*-t, *kecské*-t, *macská*-t tartalmazó növényneveknél (farkascseresznye, farkasalma, kecskerágó, macskatövis). Megállapítható, hogy az összetett szavak utótagja elmaradhat a megnevezésből, és mivel csak az előtag marad, megtévesztheti a motiváció után érdeklődőket.

Megfigyelhető Magyarország egész területén, hogy általában nem használnak olyan növénynevet helynevekben, mely összetett szó. Különösen fák esetében nem szerepel utótaggal együtt a növény neve, de más típusú növény nevéénél is előfordulhat ez a jelenség (*bábaguzsaly*, *borókafenyő*, *kesevűgomba*, *rezgőfű*, *részegvirág*).

nyelvjárás	köznyelv	a tájszó típusa
<i>báb</i> E	enyő	jelentéstani
<i>bābā</i> E	bábaguzsaly	hangtani, alaktani - lexikai
<i>bálvány</i> K, <i>bālvāny</i> E, <i>bálvány</i> KA	bálványfa	hangtani, alaktani - lexikai
<i>berék</i> , <i>berékfa</i> K	éger	jelentéstani
<i>bibere</i> , <i>biböre</i> M	paprika	hangtani, lexikai
<i>bocfa</i> E, <i>borzafa</i> KA	bodza	hangtani, alaktani - lexikai
<i>bójt</i> KA	bojtvirág	hangtani, alaktani - lexikai
<i>boróká</i> E	borókafenyő	hangtani, alaktani - lexikai
<i>boroszló</i> E, Ny	szilfa	lexikai
<i>bors</i> O	borsó, bors, bab?	jelentéstani?
<i>borsika</i> (t), <i>borsi</i> (t) O	borsikafű	alaktani - lexikai
<i>burustyán</i> Ny	orgona	jelentéstani
<i>büszke</i> , <i>bücke</i> E	egres	lexikai
<i>cigle</i> A	fűz	lexikai
<i>csáté</i> E, <i>csáté</i> E, J	csetkása	alaktani - lexikai
<i>csegely</i> Ny	fűz	lexikai
<i>cser</i> KA	tölgy	jelentéstani
<i>cserfa</i> KA	éger	jelentéstani
<i>cserfa</i> KA	tölgy	jelentéstani, alaktani - lexikai
<i>csērgő</i> , <i>csengő</i> , <i>csērg</i> KA	kakascímer	jelentéstani
<i>cserina</i> O	cserfaerdő	alaktani - lexikai

nyelvjárás	köznyelv	a tájszó típusa
<i>csicse, csícser</i> KA, <i>csicsor</i> (t) KA	mogyorós lednek	lexikai
<i>csípke</i> E, M, KA	vadrózsa	alaktani – lexikai
<i>csipkerózsá</i> KA	vadrózsa	lexikai
<i>csuhi, csuhu</i> K, <i>csuho[s]</i> B	káka	lexikai
<i>epër</i> E,	eperfa, eper?	hangtani, jelentéstani, alaktani – lexikai
<i>epër</i> E, <i>epër</i> B	földieper	hangtani, alaktani – lexikai
<i>eptej</i> B	pitypang	lexikai
<i>fagyár, fányár</i> E, <i>fagyal</i> E, B	tölgy	jelentéstani
<i>fenyer</i> O	1. lóhere 2. lucerna	lexikai
<i>fuszulyka, puszuja, paszuj</i> KA, <i>fuszulyka</i> (t) KA, <i>pújszka</i> Ny	bab	lexikai
<i>gësnye, gesnye</i> O	gyertyán	lexikai
<i>gubacs</i> K	fenyő	jelentéstani
<i>gunyága</i> KA	gálna	népetimológia eredménye
<i>háporcs</i> KA, <i>haporty</i> (t) KA	gyékény	lexikai
<i>haraszt</i> A, K, O, E, B, KA, <i>háraszt</i> E	tölgy	lexikai
<i>hersë</i> E	hersefű	hangtani, alaktani – lexikai
<i>istenfä</i> E	űröm	alaktani – lexikai
<i>jávor</i> KA	juhar	lexikai
<i>juszalag</i> E	iszalag	hangtani
<i>kákics</i> O	pitypang	lexikai
<i>kalinyásza, gunia, gunya, gunyága</i> (mind történeti) KA	gálna	népetimológia eredménye
<i>kánya</i> KA	gálna	jelentéstani – népetimológia eredménye
<i>kanyó</i> KA	gálna	népetimológia eredménye
<i>keserü</i> K	keserű gomba	hangtani, alaktani – lexikai



nyelvjárás	köznyelv	a tájszó típusa
<i>kocsor</i> E, <i>kocsor</i> J	kocsorfű	alaktani - lexikai
<i>körcsönye</i> O	éger	lexikai
<i>krumpli</i> K, O, E, J, <i>krumpi</i> , <i>kompér</i> E, <i>bojóka</i> , <i>pityóka</i> , <i>pijó</i> KA	burgonya	lexikai
<i>lencsés</i> [s] J	békalencse	hangtani, alaktani - lexikai
<i>mácska</i> E	macskatövis	hangtani, alaktani - lexikai
<i>mágyál</i> , <i>mágyár</i> E, <i>magya</i> K, <i>magyal</i> K, E	tölgy	lexikai
<i>magyaró</i> (t) KA	burgonya	lexikai
<i>mák</i> E	pipacs	jelentéstani
<i>mak</i> KA, <i>makk</i> J, <i>makfa</i> B	tölgy	jelentéstani
<i>mohá</i> E	páfrány	jelentéstani
<i>murok</i> KA	sárgarépa	lexikai
<i>muzsdáj</i> , <i>muzsdaly</i> KA	tölgy	lexikai
<i>omboly</i> (t), <i>zomboly</i> (t) KA, <i>zomboj</i> KA	hínár	lexikai
<i>páká</i> , <i>páka</i> E, <i>paklya</i> (t) KA	gyékény	jelentéstani
<i>páprád</i> O, <i>pátrác</i> K	páfrány	lexikai
<i>paraj</i> J	paréj	jelentéstani
<i>pemete</i> J	pemetefű	alaktani - lexikai
<i>pímpalia</i> A, <i>pímpinella</i> (t) A	rákfarkfű	latinból ered, az élőnyelvi alak torzított
<i>pipe</i> Ny	pitypang	lexikai
<i>piszke</i> , <i>piske</i> E	egres	lexikai
<i>pünkösdi</i> [hegy] (t), <i>pünkös[-hegy]</i> E	pünkösdi rózsa	hangtani, alaktani - lexikai
<i>rekenye</i> (t), <i>rekenyő</i> (t) KA	szűmcső	lexikai
<i>rengő</i> E	rezgőfű	jelentéstani, alaktani - le- xikai
<i>részeg</i> (t), <i>ríszeg</i> KA	részegvirág	hangtani, alaktani - lexikai
<i>sáté</i> KA	sás	lexikai

nyelvjárás	köznyelv	a tájszó típusa
<i>sólyom</i> (t) E, <i>sulyom</i> E	somkóró	jelentéstani
<i>sugrász</i> (t) KA	juhar	lexikai
<i>szál</i> KA, Ny, <i>zállag</i> , <i>száldob</i> KA, <i>zádok</i> , <i>zádog</i> Ny	hárs	lexikai
<i>szárkák</i> E	szarkaláb	hangtani, jelentéstani, alaktani - lexikai
<i>szászó</i> KA	télizöld meténg	lexikai
<i>szédér</i> K	eperfa	hangtani, alaktani - lexikai
<i>szédérfa</i> K	eperfa	hangtani, alaktani
<i>szelenc</i> KA, <i>szelente</i> (t) KA	orgona	jelentéstani
<i>topoja</i> , <i>topojva</i> O	nyárfa	lexikai
<i>törökbúza</i> Ny, <i>törökbúza</i> (t) KA	kukorica	lexikai
<i>tüske</i> K	tarack	jelentéstani
<i>üstör</i> A	libatop	lexikai
<i>vackór</i> Ny	vadkörte	alaktani - lexikai
<i>venyike</i> KA, <i>vineke</i> , <i>veneke</i> , <i>venyeke</i> , <i>venyige</i> (mind történeti) KA	iszalag	lexikai
<i>zálog</i> (t), <i>szál</i> (t) KA	hárs	lexikai
<i>zsugrász</i> KA	juhar	lexikai

Összegzésül a táblázat alapján megállapítható, hogy nem ritkán egy elnevezés több tájszótípusba is besorolható, illetőleg korrekt besorolásukhoz komplex csoportok felállítása szükséges. Általában a fonetikai és morfológiai eltérések járnak együtt. A növénynevek közt elég sok a valódi tájszó. Viszont ha a *krumpli*-t köznyelvi alaknak vettem volna, hiszen nagyon sok helyen ezt használják a *burgonya* helyett, akkor a lexikai tájszavak száma kevesebb lenne, mert csak hangtani eltéréseket figyelhetnénk meg. Az összetett növénynevek helyett a csak az előtagot tartalmazó helynevek miatt több olyan csoport is született, mely komplex, morfológiai-lexikai eltéréseket mutat.

### A ritkábban előforduló növénynevek értelmezése

Az alábbiakban egy szójegyzéket állítottam össze azoknak a növényeknek a neveiből, amelyeknek jelentése kevésbé ismert. Természetesen nem rendszertani ismertetést akarok közölni, hiszen ez nem is a nyelvtudomány körébe tartozik, mivel átnyúlna a biológia, növényrendszertan kérdésébe. A meghatározáshoz felhasználtam növényhatározókat, nyelvészek által növényekről írt ismertetéseket, értelmező szótárakat, illetve az adattárak megjegyzéseit. Azoknak a növényeknek a jelentését nem közlöm, melyek mindenki számára ismertek.



**bábaguzsaly** az adattár közölte ezt a növénynevet a helynév kapcsán, növényhatározóban nem találtam, az ÚMTsz. szerint 'zsurló' jelentésben használják, használták a Palóc-vidéken, Gömör és Kishont, Borsod vármegyékben, Mátraalján és a Mezőségen.

**bálványfa** 'vaskos ágú hatalmas fa, nyár elején sárgászöld virágokkal, a népnyelvben ecetfaként ismert'.

**bojtvirág** '1. széles levelű gyapjúsás (PÉNTEK–SZABÓ 1980: 154.) – lápos réteken gyakori, virágfüzére van, mely megérve fehér gyapjúpamatnak látszik', 2. imola (PÉNTEK–SZABÓ 1980: 154.), 1. ott.

**borsikafű** 'apró lila virágú fűszernövény, a levelei is aprók, lándzsa alakúak, *csombor* néven is ismert'.

**csetkáká** 'mocsaras, lápos területen gyakori, a szár csúcsán egyetlen füzérkével'.

**gálma** 'többféle jelentését adják meg a szótárak és PÉNTEK–SZABÓ munkái, 1. kányabangita (PÉNTEK–SZABÓ 1980: 146.) – magasabb cserje, fehér bogernyős virágú, termése vörös bogyó, 2. borbolya (PÉNTEK–SZABÓ 1985: 208., 318.) – vagy sóska, magasabb tövises cserje, virága sárga, piros bogyója savanyú ízű, 3. kecskerágó (ÚMTsz: Nagykapus környékén) – papsapka alakú húsos, püspöklila termése van, levelei lándzsás-elliptikusak', 4. kesernyész csucor (ÚMTsz: Szászfenesen) – nyúlánk félcserje kék virággal, piros bogyóval, *ebsszőlő* néven is ismert, 5. vadlabdarózsa (ÚMTsz: Ásványráró).

**henye boroszlán** 'szétterülő törpe cserje, levele kicsi, virága piros, illatos'.

**hersefű** az egri adattár adta meg ezt a jelentést, de ilyen növényt nem találtam a növényhatározókban.

**kakascímer** 'négyszögletes szárú, sárga virága kétajkú, a felső sisakforma, a két alsó tompa kúp alakú, levelei fogasak, lándzsásak'.

**kocsorfű** '1–2 méter magas kóró, többszörösen szárnyalt levelekkel, sárga, fehér virággal'.

**libatop** 'levelei rombusz alakúak, kissé karéjosak, a szár végén tömött csomókban találhatók a zöld virágok'.

**macskatövis** az egri adattárban megadott növénynév, nem találtam rá adatot növényhatározókban, szótárakban.

**mogyorós lednek** 'lilás színű pillangós virágú növény, mélyen a földbe nyúló gyöktörzzsel, takarmányváltozata is van', 1. még: csicseriborsó.

**pemetefű** 'egyszerű szárú, gyapjasnövény, tojásdad levelekkel, fehér, apró virágokkal'.

**rákfarkfű** '*pimpinella* néven is ismert (Alsó-Szigetköz adattára adja meg a jelentést), kötőrózafélékhez tartozik, fehér, ernyős virága van'.

**részegvirág** 1. henye boroszlán (PÉNTEK–SZABÓ 1980: 148).

**rezgőfű** 'vékony szálú, gyér levelű fű, takarmányozásra is használják'.

**somkóró** 'fehér vagy sárga pillangós virágú gyomnövény, takarmánynövény változata is van (nem keverendő össze a sommal)'.

**szászó** 1. télizöld meténg (PÉNTEK–SZABÓ 1980: 149).

**szümcső** 'magas termetű, sárga, keresztcs virágú növény'.

**télizöld meténg** 'levelei örökzöldek, széleslándzsásak, örökzöldek, szára indás, fél-cserjés, virága világoskék'.

**űröm** 'nagyon apró fehér fészkes virága van, szeldelt leveleinek fonákja ezüsrösen molyhos, erős illatú növény'.

## Irodalom

BALOGH LAJOS 1971: A Magyar Nyelvjárások Atlaszának kiadásra nem kerülő térképlapjai. MNy. 67: 362–369.

BALOGH LAJOS 1974: A tájszó fogalma (Jelentés és hangalak szerepe tájszavaink elkülönítésében). NytudÉrt. 83: 70–74.

BEKE ÖDÖN 1934: Élő és elavult növényneveinkről. Debreceni Szemle.

BENKŐ LORÁND 1967: A nyelvöldrajz történeti tanulságai. MTA Nyelv- és Irodalomtudományok Osztályának Közleményei: 29–48. Budapest, Akadémiai

B.LÖRINCZY ÉVA (főszerk) 1979–1992: Új magyar tájszótár I–III. köt. Budapest, Akadémiai.

BURA LÁSZLÓ 1995: A burgonya szinonimái Erdélyben. MNy. 32: 212.

DEME LÁSZLÓ–IMRE SAMU (szerk.) 1968–1977: A magyar nyelvjárások atlasza I–VI. köt. Bp. Akadémiai.

FEHÉRTÓI KATALIN 1992: A „névtani romantika” névfejtései. MNy. 88: 42–56.

HEGEDŰS ATTILA 1996: A tájszók szótárazásának néhány kérdése. MNy. 92: 476–479.

IMRE SAMU 1971: Szinkronia és diakronia a magyar nyelvátlasz anyagában.

MNy. 67: 134–144.

INCZEFI GÉZA 1963: A Szeged környéki paprikakultúra legrégebbi nyelvi emléke.

MNy. 59: 68–71.

JUHÁSZ DEZSŐ (szerk.) 1995–1999: A romániai magyar nyelvjárások atlasza I–V. Bp. Magyar Nyelvtudományi Társaság.

KERESZTES KÁLMÁN–KISS GÉZA 1952: Ormánsági szótár. Bp. Akadémiai.

KISS JENŐ 1998: A tájszavak és a tájszótárak – régi kérdéskör, új problémák.

Nyr. 122: 427–437.

KISS JENŐ (szerk.) 2001: Magyar dialektológia. Osiris. Budapest

KÓSA LÁSZLÓ 1967: Pityóka. MNy. 63. 203–205.

KOVÁCS ANTAL 1987: „Járok-kelek gyöngyharmaton...”. Növény- és állatnevek a Felső-Szigetköz tájnyelvében. Mosonmagyaróvár. Hazafias Népfront városi bizottsága és a Mosonmagyaróvári Múzeumbarátok Egylete.

MURÁDIN LÁSZLÓ 1975: A 'burgonya' és a 'csicsóka' erdélyi elnevezéseinek szóföldrajzi és jelentésbeli összefüggéseihez. NyÍrK. 19: 7–16.

MURÁDIN LÁSZLÓ 1990: Növény és virágnevek. NyÍrK. 34: 27–46.

PÉNTEK JÁNOS 1972: A tájszók leíró szempontú osztályozásáról. NyÍrK. 16: 231–241.

PÉNTEK JÁNOS–SZABÓ ATTILA 1980: A régi növényvilág és változásai a kalotaszegi földrajzi nevek tükrében. Teiszler P. szerk. Nyelvészeti tanulmányok. 131–172. Bukarest, Kritérium.

REUTER CAMILLO 1965: Tölgy és haraszt. MNy 61: 80–89.

SZINNYEI JÓZSEF 1892: Az új Tájszótár. Nyr. 21: 549–553.

SZINNYEI JÓZSEF 1893: 1897–1901. Magyar tájszótár I–II. Budapest, Hornyánszky Viktor kiadása.

ZÁNTHO EDINA